

## PROSPECCIONS ARQUEOLÒGIQUES AL MUSEU D'ART MODERN DE TARRAGONA

El Museu d'Art Modern de Tarragona, propietat de la Diputació Provincial, es troba ubicat a l'edifici núm.8 del carrer de Santa Anna —en altre temps casa d'Antoni Martí i Franquès—, és a dir, a l'interior de l'espai ocupat, en època romana, per la gran plaça del fòrum provincial de la **Província Hispania Citerior**. Per aquesta raó, donat que la Diputació es disposava a iniciar la primera fase de les obres d'ampliació de l'esmentat Museu, el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya realitzà una breu intervenció per tal de conèixer la realitat arqueològica del subsòl de l'edifici.<sup>1</sup>

Les tasques d'excavació, que s'iniciaren el dia 20 d'agost del 1985 i finalitzaren el 2 de setembre del mateix any, consistiren bàsicament en la realització de dues cales de prospecció arqueològica.<sup>2</sup>

La finalitat de les excavacions a realitzar era doble. D'una banda, disposar d'una seqüència estratigràfica d'aquest sector del conjunt provincial, i de l'altra, conèixer les característiques del subsòl de cara a determinar la possible incidència de les reformes que s'anaven a fer en les restes arqueològiques que es poguessin trobar.<sup>3</sup>

En primer lloc ens vàrem plantejar la realització d'una cala de pros-

- 
1. El nostre agraïment als Srs. Josep M. Garreta, arquitecte de la Diputació; Xavier Ricomà, director del Museu d'Art Modern, i Jaume Mutlló, arquitecte responsable del projecte, per les facilitats que ens donaren en tot moment. Varen col·laborar amb nosaltres el delineant Josep M. Pena i l'estudiant d'arqueologia Manuel Güell. La documentació gràfica ha estat realitzada per Jesús Antoni Sardà, delineant.
  2. Les excavacions foren autoritzades per resolució del Director General del Patrimoni Artístic de la Generalitat de Catalunya, el 12 d'Agost del 1985.
  3. Una visió actualitzada de la problemàtica arqueològica de la Part Alta a DUPRÉ, X - MASSÓ, M.J.-PALANQUES, M.LI.- VERDUCHI, P. *Circ romà de Tarragona. I. Les Voltes de Sant Ermenegild*. Excavacions Arqueològiques a Catalunya, núm. 8, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Tarragona, Barcelona, 1988. Pel que fa a la problemàtica del Forum Provincial, vegeu DUPRÉ, X *Forum Provinciae Hispaniae Citerioris*, a «Los foros romanos en las provincias occidentales», València. 1986 (En premsa).

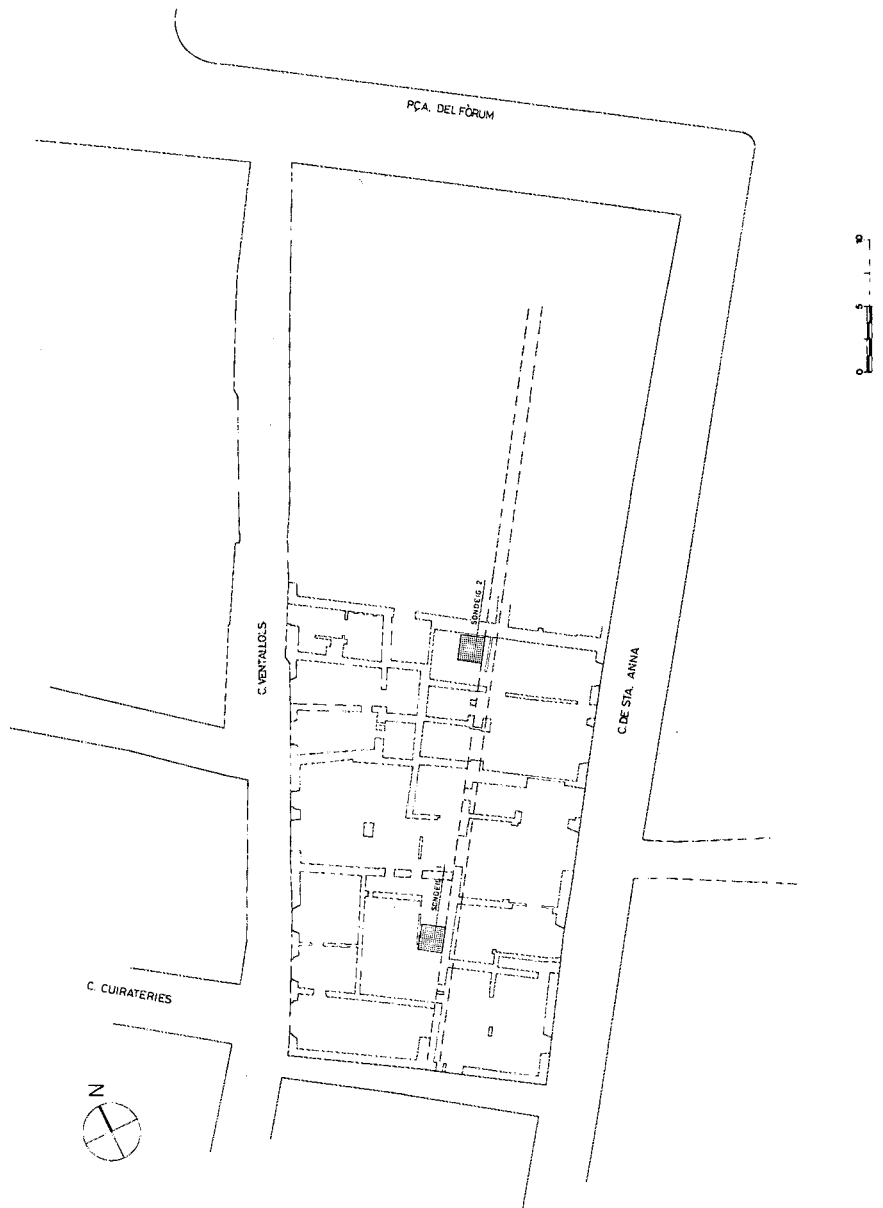


Fig.1 Museu d'Art Modern amb indicació de la situació de les cales de prospecció com també del mur romà identificat. (Dibuix J.A. Sardà)

pecció de 2 x 2 m. a l'interior d'un pati al qual s'accedia des del carrer de Ventallols, paral·lel per l'Oest al de Santa Anna. L'elecció del punt estigué motivada pel fet que el nivell d'aquest pati s'havia de rebaixar, durant les obres, de forma significativa. La cala es va situar adossada al mur que limitava l'esmentat pati pel costat sud-oriental. (Fig. 1)

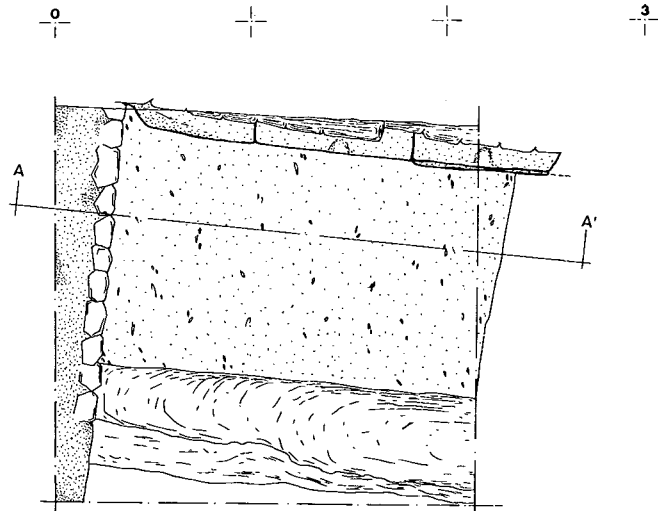
La realització de l'excavació donà com a resultat la identificació d'un mur en *opus quadratum*, orientat N-E/S-O, que era la base sobre la qual recolzava el mur de límit del pati. El mur de grans carreus, del qual només es conservaven dues filades, recolzava sobre una superfície plana, allisada, que ocupava quasi tot el fons del sondeig. Es tractava de la roca natural retallada i recoberta amb una capa de morter de calç; aquesta superfície tenia una amplada aproximada de 1,20 m. des del plom del mur i es trobava a 3,80 m. de profunditat (57,45 m.s.n.m.) respecte del nivell de pavimentació modern del pati (61,25 m.s.n.m.) (Fig. 2 i 3)

A l'alçat oriental de la cala s'observaren, doncs, sis blocs força regulars (0,60 x 0,80 m.), sense morter, i de pedra del tipus anomenat Mèdol; sobre la part superior de la segona filada (58,65 m.s.n.m.) recolzava la fonamentació del mur limítrof del pati. La zona havia estat remoguda en època recent (segle XIX), sens dubte arran de la reforma de l'edifici, i per aquesta raó no es varen localitzar estrats antics; al llarg dels gairebé quatre metres de profunditat excavats varen aparèixer conjuntament materials arqueològics que abastaven un ventall cronològic que anava del segle II a.C. al XIX.

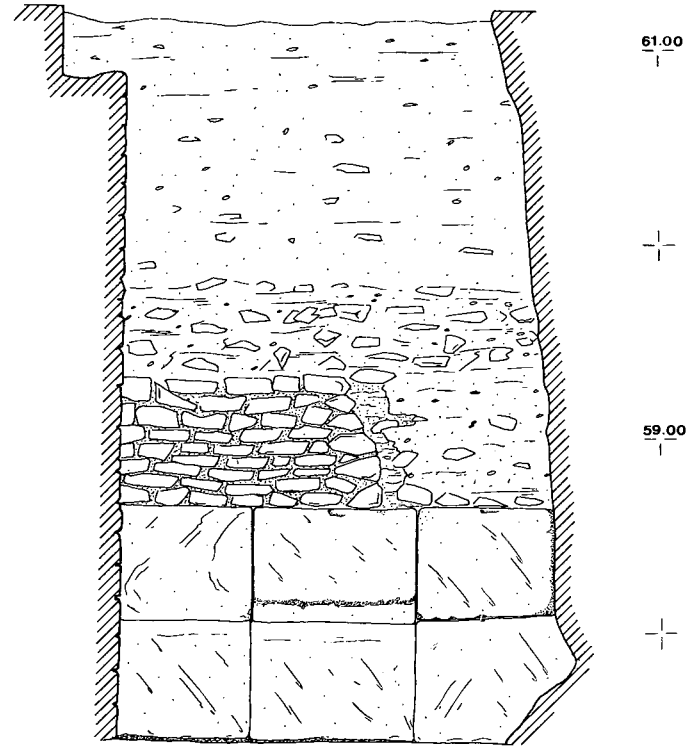
No obstant això, les característiques i la ubicació del mur en qüestió ens portaren a atribuir-li, provisionalment, una cronologia alto-imperial i, en conseqüència, a associar-lo a la construcció del Fòrum Provincial. En analitzar detingudament la planimetria de l'illa de cases, delimitada pels carrers de Santa Anna, Ventallols, Cuiraterics i la plaça del Fòrum,<sup>4</sup> vàrem observar l'existència d'una alineació de murs que corria paral·lela a la del carrer de Santa Anna i que era constant al llarg de tota l'illa, malgrat la diversitat d'edificis i propietats. En aquesta alineació es troba el fragment de mur de grans carreus que havíem identificat. Se'ns va plantejar aleshores la hipòtesi que l'esmentada alineació fos la conseqüència del reaprofitament com a fonamentació d'una estructura murària antiga, tal i com s'havia documentat a la cala núm. 1, que aparentment corria paral·lela al mur del pòrtic sud-oriental de la gran plaça del fòrum provincial.

---

4. L'excel·lent planimetria del Pla Especial del Centre Històric-Part Alta, realitzat per un equip interdisciplinari sota la direcció de l'arquitecte Lluís Cantallops, és una eina de gran vàlua per als arqueòlegs que treballen en aquest sector de la ciutat. És una llàstima però que no es dibuixessin totes les illes de la Part Alta.



SONDEIG 1



SECCIÓ A-A'

61.00

59.00

57.00

Fig.2 Planta i secció de la cala núm. 1 (Dibuix J.A. Sardà)

Per tal de comprovar la versemblança de tal hipòtesi, vàrem plantejar la realització d'una segona cala (núm. 2), a uns 20 m. al nord-est de l'anterior i també adossada a l'eix de l'alineació descrita. Quan es portaven excavats 3,40 m. de profunditat respecte del nivell del paviment, es va localitzar la part superior d'un mur de característiques similars al de la cala núm. 1; se'n conservaven dues filades de grans carreus, no tan regulars com els anteriors, i també recolzava directament sobre la roca, a 57,88 m.s.n.m. (Figs. 3 i 4) Com en el cas anterior, no hi havia una seqüència estratigràfica i els materials de diferents períodes apareixien barrejats. Prova de successives remocions del subsòl n'és el fet que la roca natural havia estat retallada en època recent a la base del mur; s'observava però a l'alçat nord de la cala, una secció de la roca en la qual destacava el retall antic, una trinxera d'uns 0,60 m. d'alçada, per a colocar-hi el mur d'**opus quadratum**. Aquest havia estat desmuntat a l'extrem Nord per a la construcció del mur de factura medieval, visible en aquest costat de la cala, i que coincideix amb el límit septentrional de l'actual Museu. El fragment de mur visible a la cala núm. 2 estava constituït a la primera filada per dos carreus força regulars (0,80/0,90 x 0,60) i l'inici d'un tercer, i un gran bloc (1,60 x 0,60) i l'inici d'un segon a la filada superior; el bloc més gran presentava una espècie de doble encoixinat.

Era evident, doncs, que l'alineació arquitectònica observada a l'interior de l'illa de cases del Museu d'Art Modern, responia a l'existència d'una estructura anterior, de grans carreus, que havia servit de fonament per a aquestes noves construccions i, per tant, n'havia condicionat l'alineació.

El mur de grans carreus era de factura romana però per les seves característiques —desigualtat en l'aspecte i tractament dels blocs com també el fet que estiguessin disposats sense mantenir un únic plom— calia pensar que corresponia a la fonamentació, i no a la part vista, d'una construcció.

Si la seva disposició era aproximadament a 14 m.<sup>5</sup> de les façanes de les cases de numeració senar del carrer de Santa Anna —alineació que correspon al mur de fons del pòrtic sud-oriental de la gran plaça del fòrum provincial, decorat amb falses pilastres, visibles a la façana lateral de l'anomenat Pretori— calia pensar que el mur identificat no era altra cosa que la fonamentació de la columnata del pòrtic esmentat.

---

5. La xifra de 14 m. és aproximativa i no vol dir que el pòrtic del fòrum provincial tingués aquesta amplada. Caldrà conèixer el gruix dels murs de fonamentació i de les estructures vistes per tal de poder determinar amb exactitud aquestes dades. De moment manquen elements i, per tant, les dades s'han d'utilitzar tenint consciència del seu valor real.

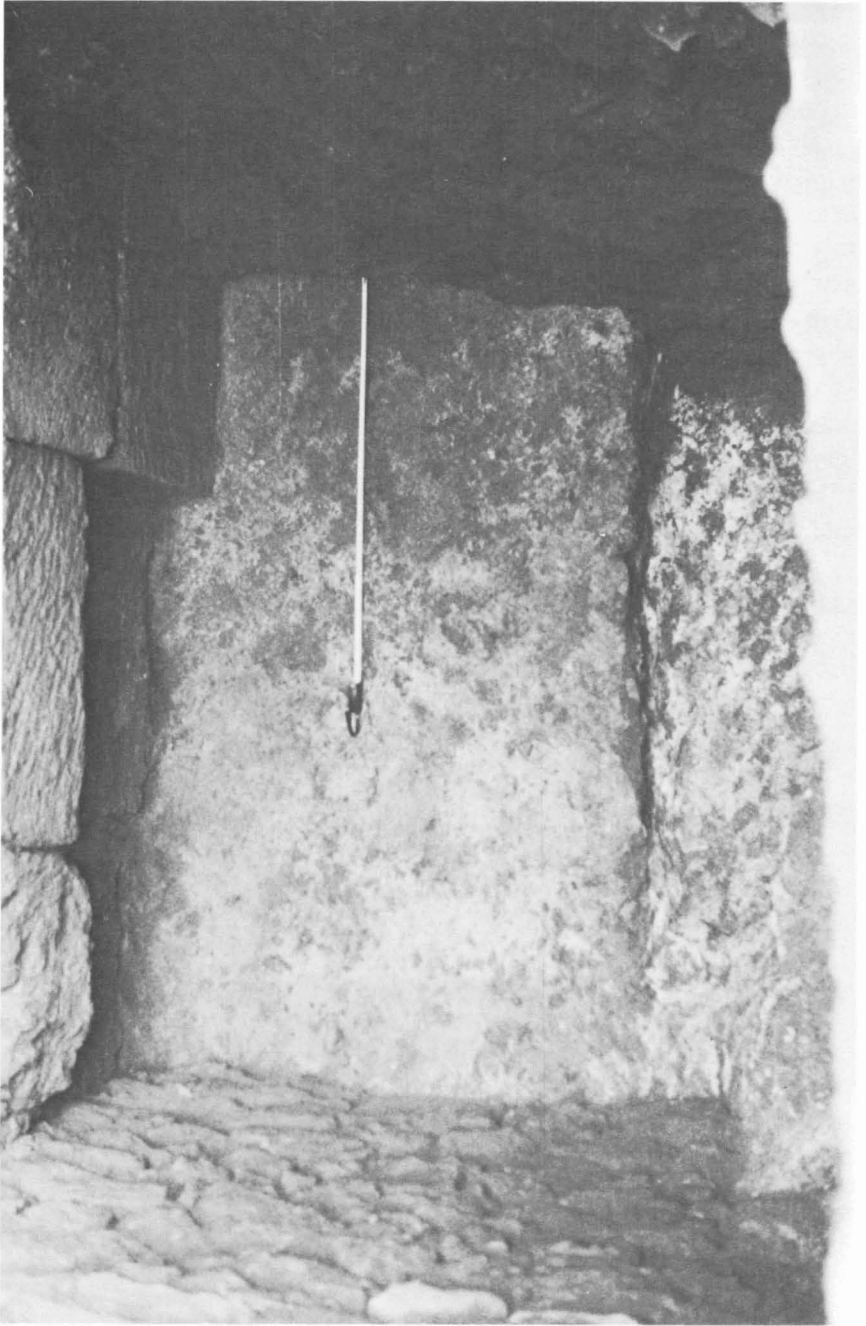


Fig. 3 A. Cala núm. 1

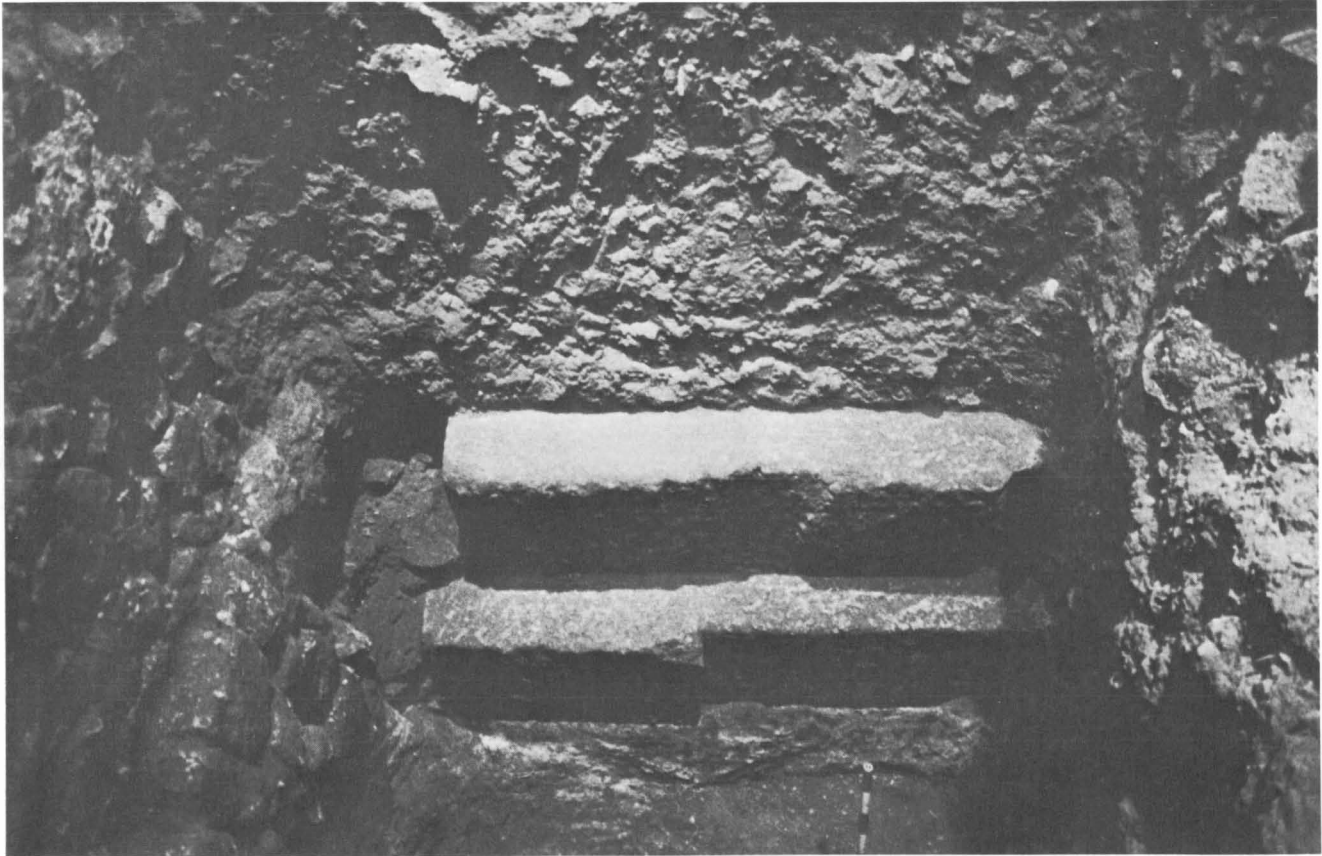


Fig.3 B. Cala núm. 2. (Fotografies Servei d'Arqueologia)

Arribats a aquest punt i tornant a analitzar la planimetria del Pla Especial, anteriorment esmentada, ens varem adonar que l'existència d'alineacions paral·leles i situades a uns 14 m. de distància del mur de fons del pòrtic, era constant a tres costats de la gran plaça del fòrum: el pòrtic sud-oriental, el nord-oriental i el nord-occidental.(Fig. 5)

Pel que fa al pòrtic del costat sud-oriental, el mur de fons és visible a la façana lateral de l'anomenat Pretori —amb les esmentades falses pilastres— i a la façana d'algunes cases del costat de llevant del carrer de Santa Anna. La nova alineació, paral·lela al mur de fons del pòrtic, i situada a uns 14 m. de distància, era visible a l'interior de les cases des de la plaça del Rei<sup>6</sup> fins gairebé arribar a la plaça del Fòrum.

El pòrtic del costat nord-oriental, està delimitat pel mur de fons de les arcades del carrer Merceria, les cases de numeració parell de la plaça Santiago Rusinyol i les façanes de les cases de numeració senar del carrer del Vidre. A uns 14 m. de distància i alineades paral·lelament es troben les façanes de les cases amb numeració senar del carrer de Civaderia. Si bé el carrer Merceria està lleugerament desplaçat respecte d'aquest eix, a l'interior de les construccions actuals s'observa l'existència d'una alineació a la distància exacta. L'esmentat mur de fonamentació de la columnata del pòrtic es localitzà al carrer de la Destral, l'any 1983, però aleshores ens varem limitar a documentar la seva existència sense entendre el seu paper en el context general.<sup>7</sup> Posteriorment, l'any 1986, un nou tram d'aquesta fonamentació es pogué documentar arran de la renovació del paviment del carrer Major.<sup>8</sup>

El mur de fons del pòrtic del costat nord-occidental del Fòrum Provincial coincideix amb l'alineació de les façanes de les cases de la plaça Sant Joan i l'Arc d'en Toda, i és visible a l'interior d'un jardí particular d'una casa de la plaça de Pallol —on es conserven les pilastres, simètriques a les del Pretori—. A uns 14 m. de distància d'aquest mur es troba

- 
6. Excavacions realitzades posteriorment a la Plaça del Rei, pel Taller Escola d'Arqueologia (TED'A), han posat al descobert la continuació del mur documentat al Museu d'Art Modern. El fet que aquesta intervenció es realitzés en una zona lliure de construccions ha permès documentar l'amplada del mur i la distància exacta respecte del mur de les pilastres.
  7. Excavació d'urgència realitzada pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, arran de la renovació del clavaguera del carrer de la Destral.
  8. Intervenció realitzada el mes de setembre del 1986, per tal de comprovar un cop més la validesa de la hipòtesi aquí plantejada. En aquest punt, a l'igual que al carrer de la Destral, el mur és en *opus caementicium* i presenta la superfície superior allisada; tècnica documentada a diversos punts del fòrum provincial, vegeu DUPRÉ, X. *El fòrum provincial i el circ de Tarragona. Actuacions 1981-1986*, Tribuna d'Arqueologia 1986-1987, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1987. pàgs. 71-79.



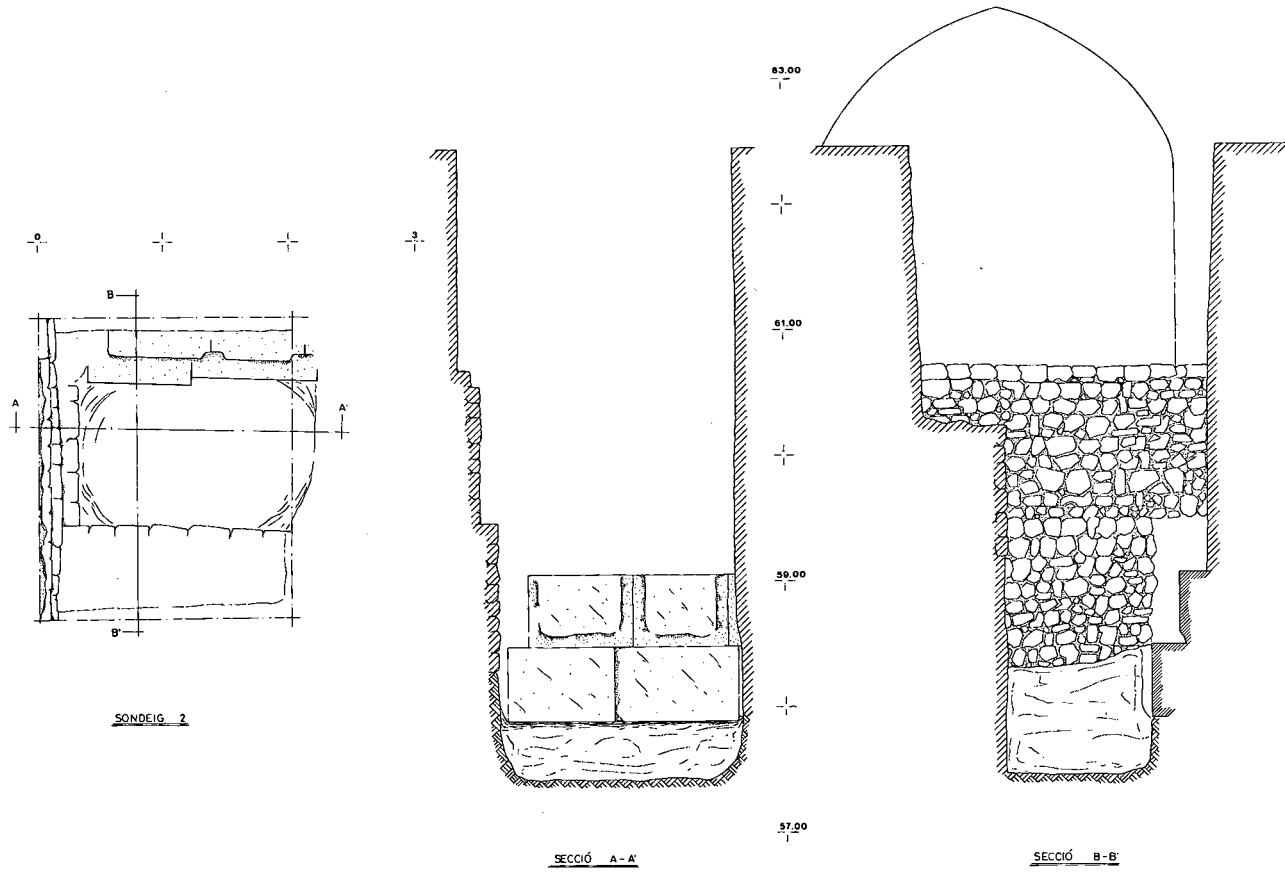


Fig.4. Planta i seccions de la cala núm. 2 (Dibuix J. A. Sardà)

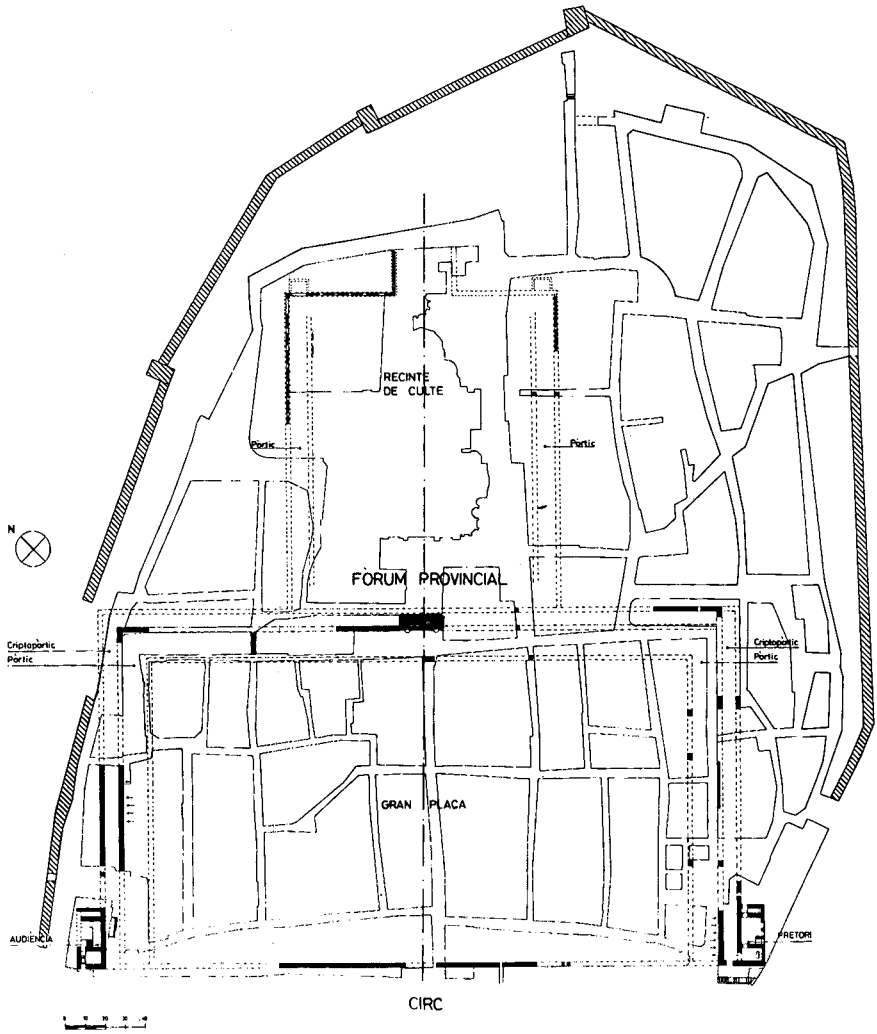


Fig.5 Planta del Fòrum Provincial de Tarragona (Dibuix Taller Escola d'Arqueologia, TED'A)

una alineació de murs, paral·lela, representada per les façanes de les cases de numeració senar del carrer del Notari Albiñana, el límit posterior dels edificis amb numeració parell del carrer del Comte i les façanes dels números parells de la Plaça del Pallol.<sup>9</sup>

Tot fa pensar, doncs, que les tres alineacions identificades a partir de l'anàlisi de la planimetria de les edificacions actuals i documentades arqueològicament en cinc punts (Museu d'Art Modern —dues—, carrer de la Destral, carrer Major i la plaça del Rei) ens estan delimitant la línia de la columnata que envoltaria la gran plaça del Fòrum Provincial per tres dels seus costats.

L'estudi de monuments de les característiques d'aquest que ens ocupa és però una tasca lenta, donat que la grandiositat de les construccions fa que les dades que proporciona l'arqueologia siguin, sovint, relativament molt minses. És evident que la delimitació de l'alineació de la columnata és un pas endavant en el coneixement d'aquest monument; un pas endavant però que ens obre moltes preguntes i ens obliga a qüestionar-nos un seguit de nous interrogants, pels quals encara no tenim resposta.<sup>10</sup>

Sigui, doncs, aquesta una petita aportació a l'estudi d'aquest gran conjunt que fou el **Forum Provinciae Hispaniae Citerioris**, amb la certesa que de mica en mica podrem donar resposta a les moltes i interessants preguntes que encara ens fem.

Tarragona, gener del 1988  
XAVIER DUPRÉ I RAVENTÓS

---

9. Amb les dades actuals és difícil saber si hi havia un quart sector porticat que constituís el límit entre el fòrum i el circ.

10. L'existència d'aquesta nova alineació és un element més a tenir present a l'hora d'estudiar l'urbanisme d'època medieval de la nostra ciutat. Sense treure mèrit als urbanistes medievals, s'ha de valorar justament el paper jugat per totes aquestes estructures arquitectòniques, d'època romana, en la distribució de l'espai urbà, en un moment en el qual es varen aprofitar al màxim les construccions precedents. En relació amb aquesta qüestió vegeu RIU, E. *L'arqueologia i la Tarragona feudal*, Forum, temes d'història i arqueologia tarragonines, núm. 7, Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, Tarragona, 1987.